

Een terugblik met onze meest gelauwerde theatermaker

Ivo Van Hove werpt het masker af

Theatermaker Ivo Van Hove (58) kreeg deze week de Vlaamse Prijs voor Culturele Verdienste. 'Mijn voorstellingen zijn gemaskerde autobiografieën', zei hij minstens één keer te veel. Zo riep hij de vraag over zich af het masker af te leggen. Hoeveel Ivo Van Hove zit er in zijn voorstellingen?

GEERT SELS

FOTO'S PATRICK POST

With your kiss my life begins You're spring to me, all things to me Don't you know, you're life itself!
(*'Wild is the wind'*, David Bowie)

'Mijn leven is perfect verlopen. Ik ben blij dat het zo gegaan is, ik heb geen enkele rancune. Natuurlijk ben ik vanaf mijn elfde thuis weg. Mijn ouders zochten een goede school voor me. Dat werd het seminarie van Hoogstraten, op zestig kilometer binnenbaantjes van Kwaadmechelen. Dat doet iets met je, dat kan niet anders. Er was een hele wereld van leerlingen en leraars die een groot deel van mijn leven bepaalden. Ik heb én mijn ouders gehad én goede leraars die me veel over het leven leerden. In het seminarie heb ik in zes jaar heel het leven geleefd, met alles erop en eraan, van de liefde tot de dood.'

'Na het seminarie ben ik rechten gaan studeren. Ik had onderscheiding, zonder daarom een student te zijn. In het derde jaar heb ik beslist dat het niets voor mij was en dat ik theaterschool ging doen. Ik weet nog dat

ik naar huis ging om mijn ouders te zeggen dat ik ermee kapte. Dat was een heel rationele keuze. Ik zou geen advocaat worden. En dan kregen ze ook nog eens te horen dat ik niet ging trouwen.'

'In Antwerpen had ik Jan leren kennen (*zijn levenspartner en scenograaf Jan Versweyvel, red.*). Dat hadden mijn ouders in de verste verte niet zien aankomen. Ik zie er niet zo gay uit, het hangt niet aan mij. Mijn ouders hadden het er moeilijk mee, daarom heb ik hen daar met rust mee gelaten. Er zijn geen verwijten gevallen. Ik heb niet opstandig gezegd: dan ben ik je zoon niet meer. Of: ik kom hier nooit meer terug.'

'Ik heb toen afstand genomen omdat ik voor Jan koos. Ik heb me afgescheurd om mijn weg te kunnen gaan. Zo simpel was dat. Zij hadden hun leven, ik het mijne. Ik ben regelmatig blijven langgaan, maar tussen mijn 20ste en mijn 28ste is er toch een gat gevallen met mijn familie. Dat thema boeit me. Mensen die zichzelf ontdekken. Contact dat wegvalt, mensen die op zichzelf teruggeworpen zijn. Families die niet meer samenhangen, waar geen warmte en tederheid meer is. Daar heb ik veel voorstellingen over gemaakt, denk ik. De familiedrama's van de Amerikaanse toneelschrijver Eugene

O'Neill gingen er allemaal over. *Het begeren onder de olmen*, met acht koeien op toneel, weerspiegelt de zelfs het landelijke leven in Kwaadmechelen.'

'O'Neills *Rouw siert Electra* deed ik twee keer. De tweede versie was zowat het felste wat ik ooit gedaan heb. Het stuk is een actualisering van een Grieks drama, waarbij twee kinderen de *amant* van hun moeder uit de weg ruimen. Ik heb er een scène uit een documentaire van Andrew Jarecki ingestoken. Bij een diner kiezen een man en zijn drie zonen partij tegen de vrouw. De moeder staat volledig buitenspel. Ze wordt keihard afgeblafd en uitgekafferd. Ze hoort eigenlijk niet meer thuis aan tafel. Je ziet de familie uit elkaar vallen. Die scène heb ik letterlijk op toneel gezet.'

'Het was in 2003, toen de acteurs van Toneelgroep Amsterdam zich tegen mij keerden. Ik moest die voorstelling maken met Pierre Bokma, Hans Kesting en Halina Reijn, mensen die hun vertouwen in me kwijt waren. *Fuck it*, dacht ik. Wat kan het mij nog schelen, over een tijdje ben ik hier toch niet meer (*uiteindelijk bleef hij toch, red.*). Dus ging ik keihard door. Ik heb nog nooit zo'n boze voorstelling gemaakt. Er was geen enkel mededogen, voor welk per-

sonage dan ook.'

'Met mijn ouders is het goed gekomen. Door het rust te geven zijn we geleidelijk terug naar elkaar toe gegroeid. Mijn moeder was de eerste die langskwam. We woonden in Antwerpen en hadden niet veel geld. Dan kwam zij ons wat geld en eten toesteken. Heel lief. Bij mijn vader heeft het wat langer geduurd. In *De Standaard* zei een Amerikaanse theateronderzoeker dat hij tijdens zijn verblijf in België één interessante voorstelling had gezien. Die van ons. Ik vroeg: 'Heb je 't gelezen, pa?' Dan gromde hij wat. Een jaar later zei Hugo Claus dat er één interessante regisseur bezig was en hij noemde mij. 'Gezien, pa?' Weer wat gegrom. Toen werden de voorstellingen groter en kregen we meer bereik. Tegen dat we *De Tijd* oprichtten, was hij niet meer weg te branden. Dan kwam hij met zijn vrienden naar de voorstellingen. We hebben elkaar geruisloos teruggevonden. Mijn vader en Jan zijn dikke vrienden geworden.'

In een oude wasserij

'In de zomer van 1980 gingen Jan en ik naar New York. We zijn daar achttien dagen gebleven. We zaten in zo'n YMCA-jeugdherberg, met amper geld om eten te kopen en vergeven van de kakkerlakken.

Ivo Van Hove

- Belgisch opera- en theaterregisseur
- Geboren in 1958
- Stopte in derde jaar met rechtenstudies
- Regieopleiding Rits
- Debuteerde in 1981 met 'Geruchten'
- Leidde theater **AKT** en daarna AKT-Verticaal
- 1987: oprichting **De Tijd** met Lucas Vandervorst
- 1990-2000: leidde **Het Zuidelijk Toneel**
- 1998-2004: combineerde met leiding **Holland Festival**
- 2001-nu: directeur
- **Toneelgroep Amsterdam**
- Regisseert in New York, Hamburg, München, Berlijn, Parijs
- 1998 en 2005: Obie Awards
- 2015: twee Olivier Awards voor 'View from the bridge'
- 2016: twee Tony Awards voor 'Lazarus'
- 2016: Vlaamse Prijs voor Culturele Verdienste
- Werkte met **David Bowie**, Juliette Binoche, Jude Law

De onderdompeling in zo'n grootstad heeft veel in gang gezet. We zaten in de buurt Hell's Kitchen. Dat was toen echt een hel, je kwam buiten en zag iemand doodgeschoten worden. Daar ben ik fragmenten beginnen schrijven voor *Geruchten*, onze eerste voorstelling.'

'Om onze reis te betalen had ik eerst gewerkt in het Zilvermeer in Mol. Daar was een gore camping waar veel Nederlanders kwamen. Rond een uur of acht veranderde de frituur in een soort van discotheek. Gewoon plaatjes draaien en vier foute spots, dat was alles. De keet ging dicht rond elf uur. De uitdaging voor de bezoekers was om zich binnen de drie uur ladderzeit te drinken. Ze bestelden zo: (*steekt tien vingers op, maal drie*) dertig pinnen tegelijk. Elke avond eindigde de met "We will rock you" van Queen. Dat was dus één bende dronken mensen die extatisch de dag afsloten. Het was gewelddadig, seksueel, bacchantisch, alles door mekaar. Ik heb er in *Geruchten* een scène van gemaakt. Het was zo uit het leven gegrepen.'

'Het is een van de weinige keren dat ik zelf geschreven heb. Ik had al snel in de gaten dat er anderen waren die dat beter konden. Alles wat ik schreef, kwam uit mijn onmiddellijke omgeving. Centraal in de tekst stond een zwijgend perso-

nage, Matthias, een mysterie. Dat was mijn broer. Die was twee jaar jonger dan ik. Heel onze jeugd hebben we samen doorgebracht, spelen en ravotten, op woensdag toneeltjes opvoeren bij de grootouders, de eerste sigaretjes... Op zijn twintigste, *out of the blue*, ging het plots fout met hem. Hij kreeg psychotische aanvallen, depressies, woede-uitbarstingen. Door er een personage van te maken probeerde ik grip te krijgen op die *dark side*. Ik heb hem daar gezet als een stilzwijgende. Hij heeft het nooit geweten. Mijn ouders ook niet. Als ik er zo over nadenk, zitten er nogal wat eenzaten in mijn stukken.'

'*Geruchten* speelde in een oude wasserij. We deden dat met vrienden van Jan, allemaal mensen uit zijn richting, grafici en beeldend kunstenaars. Een van hen was Guy Cassiers, die toen een vervaarlijke newwave-bles had. Hij speelde het tegenpersonage van Matthias. Onlangs zei Guy nog: we zagen de vriend van Jan binnenkomen en dachten "die gaat dat hier meteen overnemen". Zo is het wel een beetje gegaan. Ik schreef de tekst, zocht de acteurs en regisseerde de voorstelling. De familie van Jan had een kaarsengietijerij. We hebben een van ons een pak laten aantrekken, in een Volvo gestoken en bij de parochies kaarsen laten verko-

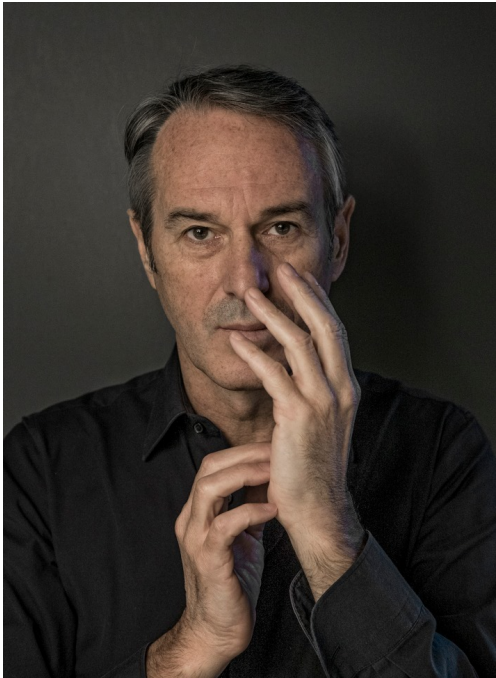
pen. Met het geld van diepgevoelige mensen maakten wij dan experimenteel theater.'

'Het was 1981 en de voorstelling was haar tijd vooruit. Niemand bracht toen theater op locatie. We speelden gewoon met neonlicht. Dat had David Bowie niet gedaan op *Station to station*, dat zullen we daar wel van afgekeken hebben. Elke avond mocht er dertig man binnen. Dat was evenveel als er acteurs op het podium stonden. Ik was toen al niet bang voor een grote groep.'

Verboden liefde

'Op mijn elfde wist ik al dat ik op jongens viel. Ik heb wel mijn experimenten met meisjes gehad, maar ik wist al vrij vroeg wie ik was. Daar heb ik nooit een probleem mee gehad. Ik ben nooit uit de kast moeten komen omdat ik er nooit heb in gezeten. Omdat ik er niet erg gay uitzag, ben ik er nooit mee gepest. Op het seminarie gebeurde natuurlijk wel een en ander verborgen. We waren veertien en er waren wel wat jongens aan het repeteren voor hun latere seksleven. In *Brideshead revisited* van Evelyn Waugh zat iets van dat se-

• Lees verder op blz. 8

• Vervolg van blz. 7

minarieleven. Daar was ik weg van. Die Engelse maatschappij die bol staat van verlangens die eigenlijk verboden zijn, maar waarvan iedereen weet dat ze er zijn. Dat heb ik later als inspiratie gebruikt voor *Don Carlos*.

'In 1987 hebben we *In de eenzaamheid van de katoenvelden* gedaan van Bernard-Marie Koltès. Zoals steeds was Patrice Chéreau de eerste die de teksten van Koltès

kreeg. Wij waren de tweede ter wereld. Het was een duister, ontgankelijk stuk. Het gaat over een transactie, maar je weet niet welke. Je kon het op honderd manieren lezen. Er is een documentaire over het repetitieproces van Chéreau. 'Ja maar,' zegt acteur Pascal Gregory, 'het gaat toch over drugs?' Waarop Chéreau: 'En ik zeg nu al drie weken dat het over liefde gaat.' Dat trok mij wel aan.'

'Voor mij ging het er over hoe twee mannen met elkaar in contact kwamen. Wie zet de eerste stap? Wie is er op jacht naar wie? Hoe maak je een afspraak? Daar ging dit stuk op een gemaskerde manier over. We hebben het zeker

niet tot de bodem doorgrond, maar intuïtief wisten we dat het over ons en over onze vriendenkring ging. Het ging over de ontzettende complexiteit van zo'n relatie.'

'Ik heb vaak stukken gedaan waar de relatie op een verboden terrein zit. *Agatha* van Marguerite Duras gaat over een incestueus gekleurde liefde van een broer en een zus. Dat onuitsprokene, de relatie die niet bekend mag zijn voor de buitenwereld, daarin voel je de intense poging om samen te zijn. Bij Toneelgroep Amsterdam deed ik *Het temmen van de feeks*, over een vrouw die zich helemaal laat domineren door haar man. De ex-

clusiviteit van de liefde tussen twee mensen, die buitenstaanders niet kennen en waar ze beter geen oordeel over hebben, speelt natuurlijk net zo goed bij een heterokoppel. In dat stuk komen de twee wel samen en ze denken: *fuck you all*.'

'Over homoseksualiteit heb ik nooit veel gesproken. Ik heb het altijd fijn gevonden een geheim te hebben. Dat anderen je niet helemaal kunnen doorgronden. Je moet niet zomaar een open boek zijn. De jongste tijd doe ik het heel bewust wel. In Amerika staat bijna altijd 'openly gay' op mijn cv. Al ben ik maar een rolmodel voor één iemand, dan is het toch dat. De tij-

den worden opnieuw harder. Zelfs in een stad als Amsterdam. In een theater werk je in een vrij beschermde omgeving. Maar dat wil niet zeggen dat ik geen verantwoordelijkheid heb daarbuiten. Daarom praat ik er meer en meer over.'

Medicatie

'Mijn moeder was huisvrouw, mijn vader dorpsapotheker. Kwaadmechelen lag acht kilometer van Beringen en er woonden voornamelijk boeren en mijnwerkers. Het is onvoorstelbaar, hoe die mijnwerkers zonder enige bescherming naar beneden gingen. Die hadden na een tijd allemaal

stoflong. Bij ons in de garage stonden altijd zuurstofflessen.'

'Op een gegeven moment ben ik die bij de mensen aan huis gaan brengen. Dan zag ik mannen met een reutelende adem die dood lagen te gaan. Die kregen geen adem meer. Ze waren de rest van hun leven afhankelijk van zuurstof om te inhaleren. Al vrij vroeg kreeg ik beelden mee die me ervan doordrongen dat leven uitloopt op doodgaan. Ik heb daar een ongehoofde angst voor. Ik ben dan wel de zoon van een apotheker, maar medicatie komt er bij mij niet in.'

'*Rouw siert Elektra* gaat niet alleen over een familie die uiteenvalt. De titel zegt het, het gaat ook

over rouw. Dat komt vaak voor in mijn stukken. Ik ben er pas de jongste tijd achtergekomen waarom. In het seminarie is mijn beste vriend verongelukt op zijn fiets. Dat was iemand waar ik heel erg verliefd op was en die mij graag had. In mijn ogen was het een relatie. In elk geval hadden we iets voor elkaar. En dan, van de ene dag op de andere, kwam hij niet terug. Daar sta je dan, ik was 15 of 16. Zo'n geweldig verlies. De wereld was voor mij gedaan.'

'Thuis kon ik ik er niet over praten. Ik heb dat zelf moeten verwerken. Ik ben naar de begrafenis gegaan, alleen op mijn scooter. Niemand die me daar kende. Ik heb de familie nog een brief geschreven dat we goede vrienden waren, maar er is nooit antwoord gekomen. Dat begrip ik. Wisten zij veel. Met één leraar heb ik er kunnen over spreken. Er kwam niet veel terug waar ik iets mee kon.'

'Iemand die jouw, denk ik, is ontmoetbaar. Je kan hoogstens zorgen dat iemand een arm rond zijn schouder krijgt. Echt tot in de diepte kan je niet doordringen. Ik heb toch wel een jaar met die rouw rondgelopen. Ik heb er afscheid kunnen van nemen, hoewel het blijkbaar nog altijd in mijn hoofd zit. Nu pas ben ik erachter waarom het zo vaak in mijn voorstellingen zit. Ik begrijp rouw nogal goed. Doodgaan, daar ben ik altijd sterk mee bezig, hoe ik dat op toneel breng.'

'Mijn moeder en mijn kleine broertje – want hij is veertien jaar jonger – zijn in De Singel naar *Kreten en gefluister* komen kijken. Dat moet in 2009 geweest zijn. 'Wat een mooie voorstelling', zei mijn moeder. En onze Luc: 'Dat was wel heel herkenbaar.' Want daar lag hij dus, op toneel. Mijn vader. Enfin, het was een vrouw, Chris Nietvelt, dus het was wel goed gemaskeerd. Mijn moeder had haar man verloren en in haar rouw had ze het niet willen zien. Of niet kunnen zien. Voor mij was het een manier om afscheid te nemen. In de tekst van Ingmar Bergman vond ik daar het perfecte vehikel voor. Het ging natuurlijk ook over een kunstenaar die, zoals Dennis Potter, tot het bittere einde kunst bleef maken. Ik heb het zo geïncenseerd dat ze van haar doodsdrift een kunstwerk maakte. In de interviews voor de première kon ik gelukkig daar alle aandacht op vestigen.'

'Als ik er zo over nadenk, zitten er nogal wat eenzaten in mijn stukken'

'Met het geld van diepgelovige mensen maakten wij experimenteel theater'

'In Amerika staat bijna altijd "openly gay" op mijn cv. Al ben ik maar een rolmodel voor één iemand, dan is het toch dat'

structuur. Ik heb toen aan mijn acteurs uitgelegd: beeld je in dat je bij Bill Clinton thuis belandt en er is iets heel ergs gebeurd.'

'Het was mijn eerste stuk over leiderschap. Hier was het nog redelijk persoonlijk, maar daarna is het almaar politiek geworden. Met *Kings of war* als culminatiepunt, al zijn shakespeareaanse magnituden. Richard III heeft een horrelovret en die frustratie keert zich ten kwade voor de maatschappij. Henry V is eerst een fuifnummer, maar als zijn vader sterft, neemt hij zijn verantwoordelijkheid en wordt hij een goet leider.'

'Leiderschap is een van de items van deze tijd. De klassieke structuren en ideologieën hebben niet de antwoorden op de huidige problemen. Die hebben vaak irrationale gronden. Donald Trump wil alle islamisten buiten houden. Eén: dat zal niet lukken. En twee: als mensen zich buitengesloten voelen, creëert dat spanningen. Daar komen vroeg of laat conflicten van. De filosofe Martha Nussbaum schrijft daar systematisch over. Ze zegt dat het irrationele een plek moet krijgen in een samenleving.'

'Ik heb veel achting voor mensen die boven het maaiveld uitsteken. Neem Steve Jobs. Uit zijn biografie blijkt dat hij zijn vreselijke kanten had, maar hij heeft de wereld veranderd. Hij wilde geen computers maken voor nerds. Het moest toegankelijk zijn. En mooi. Daar zat vast een commercieel belang bij, maar het gedreven was zo over zijn doodgaan. Ik kreeg meteen een krop in de keel en heb het interview even moeten staken. De videoclip kan ik nog niet bekijken. Toen ik probeerde, heb ik hem na tien seconden weer afgezet.'

'In een figuur als Caligula kan ik me wel vinden. Die had een verschroeiende ambitie. Hij wou de maan. Dat is natuurlijk niet realiseerbaar. Maar het past in de filosofie van Camus, waar mensen een rots de berg op duwen, waarna ze er weer afrolt. Dat wil niet zeggen dat je niets moet doen. Werk geeft zin aan je leven.'

'Vorig jaar heb ik een paar grote prijzen gekregen, twee Olivier Awards en twee Tony Awards. De dag na de uitreiking zat ik weer in de repetitiezaal. Dan noemen ze je een dag Mr. Tony, en dat is leuk, maar het is niet mijn hele leven. De kunst is om elk moment zijn juiste waarde te geven en er niet in te blijven hangen. Ik heb mijn vader zijn laatste zucht horen uitblazen. Dat was een zuchtje. Meer niet. Maar wat een impact.'

Op de radio

'David Bowie is de soundtrack van mijn volwassenwording. Zijn plaat *Young Americans* heb ik leren kennen via een leraar. Ik ben ze meteen gaan kopen. Bowie zat in zijn Berlijnse jaren toen ik hem bekeek te volgen, daarna heb ik de jaren zeventig ingehaald. In mijn voorstellingen gebruik ik regelmatig muziek om de essentie weer te geven. Voor *Angels in America* heb ik alleen maar muziek van hem gebruikt. Na de voorstelling in New York stond er een recensie in *Variety*. Toen liet Bowie me weten: "I'm proud to be part of this clearly historical production." Hij had ook een rekening kunnen sturen.'

'Eind vorig jaar kon ik met hem samenwerken aan de musical *Lazarus*. Voor alle duidelijkheid, we waren niet close en ik ben nooit bij hem thuis geweest. Ik heb wel het gevoel dat we intiem samen gewerkt hebben. Hij liet zich aan me zien. Hij heeft me verteld dat hij ziek was en gevraagd dat vertrouwelijk te houden. Ik heb de doodsaangst in zijn ogen gezien. Het was een man van weinig woorden. Zo'n beetje als Dora van den Groen. Met korte zinnen, soms een beetje enigmatisch, doordringt tot de kern van de zaak. Daardoor was hij ook wat mysterieus. Die ervaring was zo *hors catégorie*. Het zal ooit zijn plek wel krijgen. Maar nu, enkele maanden later, ben ik er nog niet mee klaar. Bij een interview voor de Franse radio speelden ze de sonnetten van 'Lazare'. Daar was zo over zijn doodgaan. Ik kreeg meteen een krop in de keel en heb het interview even moeten staken. De videoclip kan ik nog niet bekijken. Toen ik probeerde, heb ik hem na tien seconden weer afgezet.'

'In dat radio-interview had ik eigenlijk "Wild is the wind" aangevraagd. Daar heb ik ooit de voorstelling *Hedda Gabler* mee afgesloten. Dat deze ijskoude, onbereikbare Thin White Duke ooit een plaat beëindigde met zo'n fabelachtig, utopisch liefdeslied, dat is fenomenaal. Als doel zal het wel onhaalbaar zijn. Maar het is wel iets waar je moet naar hunkeren. Seksualiteit is niet het belangrijkste in het leven. Verlangen is veel moeilijker. Er is nog iets te veroveren. En als dat niet lukt, is dat niet erg, dan komt er misschien een ander verlangen voor in de plaats. Dat is voor mij dat lied. Een beetje.'